

INTELEKTINĖ NUOSAVYBĖ IR FOLKLORAS: APIE PASAULINĖS INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS ORGANIZACIJOS (WIPO) VEIKLĄ

VALDIMAR HAFSTEIN

Santrauka

2000 m. Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija (*World Intellectual Property Organization* – WIPO) įkūrė specialų padalinį, kurio pavadinimas atspindi jam patikėtas nagrinėti problemas: Tarpvyriausybinis intelektinės nuosavybės ir genetinių išteklių, tradicinio žinojimo bei folkloro komitetas (*The Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore* – IGC). Šio komiteto įkūrimas buvo didėjančio trečiojo pasaulio šalių spaudimo bei per pastarąjį dešimtmetį gerokai sustiprėjusio pasaulinio vietinių tautų judėjimo rezultatas. Dabar IGC – bene didžiausias tarpvyriausybinis forumas, kuriame diskutuojama „folkloro apraiškų“ bei „tradicinio žinojimo“ klausimais. Jau surengtos septynios sesijos, o aštuntoji numatyta 2005 m. birželio mėnesį. Nuo ketvirtosios sesijos SIEF (*Société Internationale d’Ethnologie et Folklore* – Tarptautinė etnologijos bei folkloro draugija) šiame komitete turi stebėtojos statusą, ir aš, kaip jos atstovas, jau dalyvavau trijuose komiteto posėdžiuose Ženevoje.

Intelektinės nuosavybės sistemos tikslas – ginti ir skatinti kūrybingumą bei inovacijas. Deja, intelektinės nuosavybės apsauga sistemingai ignoruoja nemažos dalies žmonijos sukauptas žinias ir kūrybą. Kad autorinės teisės būtų ginamos, tam tikras meno, dizaino, muzikos kūrinys privalo būti originalus konkretaus autoriaus darbas. Visiškai taip pat, kad būtų patentuota, tam tikra technologija ar metodika privalo atitikti naujumo testo reikalavimus, būti naujas ir originalus žingsnis į priekį. Vertinant pagal tokius kriterijus, tradicinis žinojimas bei tradicinės kūrybos apraiškos iš principo atmetamos.

Šiuo metu WIPO atliekamas darbas yra nepaprastai svarbus mūsų tyrimo sritims ir greičiausiai turės rimtų ilgalaikių pasekmių. Pavyzdžiui, gali būti, kad dėl šio proceso kai kurie tradicinės kultūros bei žinių aspektai, anksčiau buvę vieši ir visiems prieinami, nuo šiol įgis teisėtus savininkus arba globėjus, kurių sutikimą privalės gauti kiekvienas ketinantis juos tirti mokslininkas. Ir nors tikriausiai mokslinės studijos galės išvengti naujų juridinių reikalavimų, net ir tokiu atveju etnologams bei folkloristams gali tapti teisiškai privaloma bendradarbiauti su jų tiriamomis bendruomenėmis. Aišku, tai nebūtinai yra neigiamas dalykas – viskas priklauso nuo konkrečių nuostatų ir sąlygų. Mano manymu, kur kas daugiau potencialios grėsmės kelia atskirų valstybių valdžios struktūroms šio proceso metu suteikiama galimybė reguliuoti savo „nacionalinės kultūros“ pateikimą bei reprezentavimą, veikiant tiek savo, tiek kitų valstybių subjektus.

Nors būtina atsižvelgti ir į galimus pavojus, tačiau jokių būdu neturėtume išleisti iš akių svarbiausio dalyko: WIPO veikla taip pat žada daugiau teisingumo, nešališkumo bei sutarimo skirstant kultūrinius išteklius. Geriausiu atveju WIPO sudarytas komitetas galėtų šiek tiek suvienodinti žaidimo taisykles, suteikdamas daugiau galių vietinėms bendruomenėms bei gentims ir sukurdamas mechanizmus, priversiančius jų žiniomis bei tradicijomis norinčius pasinaudoti prašalaičius bent jau užmegzti su jomis dialogą ir susitarti dėl sąlygų.